

Die Wende als Wende? Orientierungen Europäischer Ethnologien nach 1989, ed. Konrad Köstlin [et al.], Institut für Europäische Ethnologie der Universität Wien, Wien 2002., 165 str. (Veröffentlichungen des Instituts für der Universität Wien, 23)

Povod znanstvenomu skupu održanom 1999. godine u Beču (pa time i zborniku radova sa skupa) bila je deseta obljetnica sloma političkih sustava u Europi, u samoj knjizi opisanog kao "politički usjek", "revolucija" ili "obrat" (*Wende*). Autori iz Poljske, Hrvatske, Mađarske, Slovenije, Nizozemske, Njemačke i Austrije preispituju prošlosti svojih nacionalnih etnografija, etnologija, antropologija te analiziraju mjeru i smjer promjena koje se u znanosti odvijaju u novom, post-*Wende* kon-

tekstu. Može li se govoriti o dvama obratima, ne samo o onome u društvenom i političkom nego i o onome u znanstvenom smislu? To jest, kreće li se etnološka misao izrasla na nacionalnim znanstvenim tradicijama u smjeru europske etnologije?

Autori tekstova bave se društvenom i nacionalnom kontekstualizacijom znanosti, nastojeći se kritički osvrnuti na vlastitu znanstvenu tradiciju i njezinu ulogu u suvremenom društvu. Ipak, urednici zbornika, Konrad Köstlin i Peter Niedermüller, se u svojim tekstovima ne zadržavaju na nacionalnim granicama pojedinih etnoloških tradicija, već nastoje govoriti općenito o odnosu znanost – društvo (Köstlin), o europskim etnološkim tradicijama i perspektivama europske etnologije (Niedermüller).

Doista, tekst Petera Niedermüllera ("Europäische Ethnologie. Deutungen, Optionen, Alternativen" [Europska etnologija. Značenja, opcije, alternative]) u svojem nastojanju da uobliči teorijske i metodološke okvire europskoj etnologiji postaje gotovo programatskim. Europska bi etnologija, kako je autor zacrtava, trebala promišljati kulturne i društvene procese koji se odvijaju u prijelaznome razdoblju iz modernoga u kasno moderno doba – u razdoblju u kojem supostoje koncepti, predodžbe i pojmovi pripadni objema epohama. Nadalje, riječ je o znanosti koja kompleksno istražuje sadašnje i vlastito društvo, usredotočuje se na djelovanje, funkciju i mijenu kulturnih koncepata te na društvenu i kulturnu logiku (g)lokalnih svjetova. Snažno je obilježje europske etnologije istraživanje u kontekstu koje je stvorila (između ostaloga) i sama etnologija. I dok Niedermüller nastoji teorijski objediniti i usuglasiti perspektive europske etnologije kako bi se znanost lakše pojmila i odredila, Reinhard Johler ("Wieviel Europa braucht die Europäische Ethnologie? Die Volkskunden in Europa und die 'Wende'" [Koliko Europa treba europsku etnologiju? Etnologija u Europi i "promjena"]) upravo različite antropološke i etnološke tradicije Europe vidi kao intelektualno poticajno i epistemološki produktivno znanstveno polje. Poput Thomasa Hyllanda Eriksena (1991.) i Erica Wolfa (1999.) zagovara europski etnološki dijalog u mreži različitih perspektiva i tradicija.

Između Niedermüllerova i Johlerova teksta u knjizi su se ugnijezdili kritički prikazi nekih nacionalnih etnoloških tradicija u Europi. Na pitanje odraza društvenih i političkih promjena iz 1989. godine na znanstvenu misao autori su uglavnom odgovarali pregledom razvoja svoje, domaće znanosti u posljednja dva ili tri desetljeća, kojim su obrazložili i zašto jest ili nije nastupila *Wende* i u znanosti. Primjerice, Michal Buchowski ("Main Currents in Polish Anthropology" [Glavne struje u poljskoj antropologiji]), oštro zaključujući da se poljska antropologija nije pozabavila društvenim i kulturnim problemima vezanim uz događaje iz 1989., niti se "otvorila" pod njihovim utjecajem, parafrazira Nietzschea: "Antropologie, meine traurige Wissenschaft" [Antropologija, moja tužna znanost]. Slično tomu, Don Kalb ("*From Locational Advantage to Extinction? Notes on the Anthropology of Europe in the Dutch Model*" [Od lokacijske prednosti do utruća? Bilješke o europskoj antropologiji prema nizozemskom uzoru]) niječe povezanost sloma političkih sustava s razvojem nizozemske antropologije Europe koja je, od ranih osamdesetih do sredine devedesetih, bila u usponu. Jasna Čapo Žmegač ("*Petrified Models*

and (Dis) Continuities. Croatian Ethnology in the 1990's" [Okamenjeni modeli i (dis)kontinuiteti. Hrvatska entologija 1990-ih]) pitanje ostavlja otvorenim jer snažan razvoj etnologije identiteta i ratne etnografije, zamjetan tijekom devedesetih godina u Hrvatskoj blijedi, jednako kao i kritički dijalog s vlastitom tradicionalnom ruralnom etnologijom. Nasuprot tomu, analizirajući razvoj slovenske etnologije i kulturne antropologije u posljednjem desetljeću dvadesetog stoljeća, Borut Brumen ("*Struggle for Identity*") [Borba za identitet] zaključuje da su im istraživačke perspektive bliže europskoj etnologiji nego ikad prije: usmjerene su k analizi suvremenih pojava u potrošačkom društvu, ka pitanjima nacionalizma, granica, migranata i globalizacije.

Čini se da Christopher Hann ("*Fieldwork in East-Central Europe*") [Terenski rad u središnjoj i istočnoj Europi] i Violetta Zentai ("*Loss or Overproduction of Culture?*") [Gubitak ili hiperprodukcija kulture?]) u svojim radovima donose zaključke koji bi se mogli proširiti na cijeli zbornik. Ukratko, budući da antropologija razotkriva društvenu kreativnost u iznalaženju koncepata i modela te poimanju autoritativnih diskursa, mijene u njezinim perspektivama čine dio opće internacionalizacije društvenih znanosti koja je opet uvjetovana još općenitijim procesima promjene društvenih i političkih sustava, i globalizacije.

Sanja PULJAR D'ALESSIO

Knjiga "Anthropologisch reisen" posljednja je iz radionice ove iznimno plodne etnologije, odnosno kulturne antropologije, koja iz sebe ima zaista dojmljiv znanstveni i *praktični* opus unutar svoje discipline. Osim što je osnovala Odsjek za kulturnu antropologiju i europsku etnologiju na Sveučilištu u Frankfurtu, te pokrenula i uređivala "Kultur-anthropologie Notizen", njegovo redovito izdanje, autorica je brojnih znanstvenih radova i knjiga, a njezina su terenska istraživanja obuhvatila zaista svaki kutak svijeta. Upravo su ta putovanja središnja tema ove knjige – no ne tek putovanja shvaćena kao puko mijenjanje prostora, prelaženje puta *od točke a do točke b*, već putovanja i komparativna terenska istraživanja viđena kao obveza etnologa za mobilnošću kao odgovorom na procese globalizacije. Uz sama putovanja, u knjizi eksplicitno prisutna, također važno, pitanje koje ovdje zauzima iznimno istaknuto mjesto, autoričino je promišljanje vezano uz odnos "ja" i "Drugi". Iako se to promišljanje usko vezuje i uz mnoge njezine starije radove, u knjizi *Anthropologisch reisen* ono se produbljuje i djeluje poput njihove svojevrsne sinteze – namjera koja se daje naslutiti i iz niza citiranih vlastitih naslova, ovdje obilato iskorištenih. U svojoj najnovijoj knjizi Greverus, kao uostalom i prije, piše osebujnim stilom, ponekad teže čitljivim, no svakako autorefleksivnim; autoričina je prisutnost u tekstu duboko prisutna u svakom pročitanoj retku.

Ina-Maria Greverus, Anthropologisch reisen, LIT, Hamburg 2002., 395 str.

Prema njezinim riječima, "antropološki se putnik uvijek nalazi na granici". On se, nastavlja Greverus, kreće između kultura poput mješanca, hibrida. Te su uloge antropologa, njegove prisutnosti na terenu, u *drugoj* kulturi, uloge *posrednika* među kulturama, uloge *prevoditelja* kultura, kao i uloge kazivača i njihovih kazivanja podrobno raspravljene u nizu od jedanaest eseja. Svaki od njih ne obrađuje tek neku od lokacija na kojima je Greverus boravila i terenski istraživala, već se usredotočuje i na određenu tematiku: prisutne su tu i Sjedinjene Američke Države, i Mongolija, i Nikaragva, i Haiti, a ispod svakog se eseja nalazi "ključna riječ" koja nedvosmisleno odaje njegovu *udarnu* temu. Tako možemo pročitati razmišljanja Ine-Marie Greverus o pažnji koja se posvećuje istraživanju tek na trenutak, o mobilnosti "terenskih istraživača" (možda je važno napomenuti: